

Michał Mikołajczak

Streszczenie

Liturgia i dyplomacja w świetle

De caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum Dioecesibus

Paride Grassiego

Paride Grassi, żyjący na przełomie XV i XVI wieku mistrz papieskich ceremonii liturgicznych, a w dzisiejszym rozumieniu również szef protokołu dyplomatycznego, pozostawił po sobie wiele cennych dzieł, które w większości nie zostały dotąd opracowane. Jednym z nich jest ceremonial z początków XVI wieku zatytułowany „*De caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum Dioecesibus*”. W jego świetle, w dysertacji podjęto problematykę wzajemnych odniesień i zależności pomiędzy liturgią i dyplomacją. Pisana z perspektywy pracy w kurii rzymskiej księga ukazuje służbę Bożą katedry św. Piotra w Bolonii, ale – poprzez liczne analogie do liturgii papieskiej – również tę wzorcową, sprawowaną przez następcę św. Piotra w Rzymie. Ponadto wprowadza w świat politycznych i dyplomatycznych wydarzeń wpisanych w historię i w liturgię Kościoła.

Dzieło Grassiego składa się z dwóch części. Każda z nich obejmuje 50 rozdziałów i stanowi skarbnicę wiedzy zarówno z zakresu świętej liturgii, jak i dyplomacji. Grassi, omawiając niezwykle szczegółowo sprawowanie świętych obrzędów, odnotował liczne wskazania dla tych, którzy pełnią urząd ceremoniarza. Zamieścił informacje, w tym liturgiczne rubryki dotyczące tak duchowieństwa, jak i władców świeckich oraz dyplomatów. Ceremoniał spisany u zarania doby nowożytnej stanowi zatem niezwykle ważne – nie tylko w wymiarze historycznym – świadectwo symbiozy zachodzącej pomiędzy liturgią a dyplomacją, pomiędzy liturgicznym *sacrum* i świeckim *profanum*; symbiozy, która od czasów starożytnych trwa po dzień dzisiejszy.

Rozprawa to próba połączenia badań z obszaru – zdawać by się mogło – niezależnych od siebie dziedzin: teologii i stosunków międzynarodowych. Wykorzystano w niej także dorobek i metody innych dziedzin i dyscyplin naukowych (historii, kulturoznawstwa, psychologii, socjologii, etnologii, antropologii, sztuki, politologii itp.). Jest więc pracą interdyscyplinarną i międzydziedzinową.

Pierwszy rozdział dysertacji ukazuje relacje pomiędzy liturgią i dyplomacją, jakie zauważamy już w starożytności i w wiekach średnich. Genezy relacji międzyludzkich (źródło dyplomacji), jak i genezy kultu (będącego konstytutywnym elementem liturgii) należy szukać w wewnętrznych potrzebach człowieka. Poprzez zachodzące między ludźmi interakcje kształtowały się zachowania, zwyczaje i tradycje, które na stałe weszły do kultury europejskiej. Ponadto ogromny wpływ pierwszych potężnych cywilizacji (greckiej, rzymskiej i innych) uformował pewne schematy, które stanęły u początku spisanych reguł i praw. W rozdziale pierwszym przypomniano, co wieki średnie wniosły do dyplomacji i do liturgii. Podjęta została refleksja nad postacią władcy jako pomazańca (papieża, króla), który łączy w sobie sprawy ludzkie i boskie; który jest człowiekiem, jednakże jego misja i zadania w pełni pochodzą od Boga, co stanowi o jego wyjątkowości i wyróżnieniu.

Rozdział drugi poświęcono osobie autora ceremoniału - Paride Grassiemu, jego działalności oraz epoce, w której żył i tworzył, czyli renesansowi. Ówczesne przełomowe wydarzenia z historii powszechnej i historii Kościoła, takie jak wielkie odkrycia geograficzne czy ruch reformacyjny, odcisnęły niezatarty ślad w ustalaniu reguł i zasad zarówno w liturgii, jak i dyplomacji. Na sposób pełnienia i samo pojmowanie urzędu ceremoniarza przez Grassiego bez wątpienia wpłynęło renesansowe rozumienie papieżstwa i poszczególni papieże, którym Paride Grassi służył. O rozwoju zaś dyplomacji w zasadniczym stopniu zdecydowały włoskie szkoły dyplomatyczne czasów odrodzenia.

Trzeci rozdział dotyczy liturgicznej i dyplomatycznej spuścizny Grassiego. Wyróżniono w nim trzy tematy *stricto* liturgiczne i trzy tematy dotyczące dyplomacji. W odniesieniu do „De caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum Dioecesisibus” oraz wybranych fragmentów innych dzieł Grassiego omówiono powstanie ksiąg liturgicznych, przestrzeń liturgiczną oraz stroje pontyfikalne i chórowe. Przedstawiono też rolę ambasadora, zasady precedencji oraz zjawisko procesji jako wydarzenia „laickiego”.

Praca stanowi swoiste *novum* w dotychczasowych badaniach nad liturgią i dyplomacją, ponieważ łączy w sobie dwie dziedziny omawiane dotychczas osobno. Z uwagi na ogrom treści zawartych w ceremoniale, w rozprawie znalazły się jedynie kluczowe – jak się wydaje – zagadnienia dla podjętej problematyki. Autor opracowania ma nadzieję, że zainicjowana kwerenda zachęci kolejnych badaczy do jej kontynuacji i pogłębiania.

słowa kluczowe

liturgia, dyplomacja, ceremoniał, zasada precedencji, procesja, stroje liturgiczne, architektura sakralna, księgi ceremonialne, renesans.

Summary

The liturgy and the diplomacy in the view of *De caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum Dioecesisibus* Paride Grassi.

Paride Grassi, a master of papal liturgical ceremonies who lived at the turn of the fifteenth and sixteenth centuries and, in today's terms, also the head of diplomatic protocol, left behind a lot of valuable works, most of which have not been compiled yet. One of these is a ceremonial from the early 16th century entitled '*De caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum Dioecesisibus*'. In its light, the dissertation addresses the interrelation and interdependence between liturgy and diplomacy. Written from the perspective of his work in the Roman curia, the book shows the divine service of St Peter's Cathedral in Bologna, but - through numerous analogies with the papal liturgy - also the exemplary one celebrated by the successor of St Peter in Rome. Furthermore, it introduces the political and diplomatic events embedded in the history and liturgy of the Church.

Grassi's work consists of two parts. Each comprises 50 chapters and is a treasure trove of knowledge on both sacred liturgy and diplomacy. Discussing the celebration of sacred rites in great detail, Grassi noted numerous indications for those who perform the office of ceremonialist. He included information, including liturgical rubrics for clergy, lay rulers and diplomats alike. The ceremonial written down at the dawn of the modern era is therefore an extremely important - and not only in historical terms - testimony to the symbiosis between liturgy and diplomacy, between the liturgical sacred and the secular profane; a symbiosis that has continued from ancient times to the present day.

The dissertation is an attempt to combine research from the seemingly independent fields of theology and international relations. It also draws on the achievements and methods of other fields and scientific disciplines (history, cultural studies, psychology, sociology, ethnology, anthropology, art, political science, etc.). It is therefore an interdisciplinary and interdisciplinary work.

The first chapter of the thesis reveals the relationship between liturgy and diplomacy as we see it in antiquity and in the Middle Ages. The genesis of human relations (the source of diplomacy) as well as the genesis of worship (a constitutive element of liturgy) is to be sought in the inner needs of human beings. Through the interactions between people, behaviours, customs and traditions were shaped that have permanently entered European culture.

Furthermore, the enormous influence of the first powerful civilisations (Greek, Roman and others) formed certain patterns that stood at the origin of written rules and laws. Chapter one recalls what the Middle Ages brought to diplomacy and to liturgy. A reflection is undertaken on the figure of the ruler as an anointed one (pope, king), who combines human and divine matters; who is human, however, his mission and tasks come fully from God, which constitutes his uniqueness and distinction.

The second chapter is devoted to the person of the author of the ceremonial, Paride Grassi, his activities and the era in which he lived and worked, the Renaissance. The landmark events of the time in universal and Church history, such as the great geographical discoveries or the Reformation movement, left an indelible mark on the establishment of rules and principles in both liturgy and diplomacy. Grassi's manner of performing and his very understanding of the office of ceremonialist was undoubtedly influenced by the Renaissance understanding of the papacy and the individual popes whom Paride Grassi served. The development of diplomacy, on the other hand, was fundamentally influenced by the Italian diplomatic schools of the Renaissance.

The third chapter deals with Grassi's liturgical and diplomatic legacy. It distinguishes three strictly liturgical and three diplomatic topics. With reference to 'De caeremoniis Cardinalium et Episcoporum in eorum Dioecesibus' and selected excerpts from Grassi's other works, the creation of liturgical books, liturgical space and pontifical and choral costumes are discussed. The role of the ambassador, the principles of precedence and the phenomenon of the procession as a 'lay' event are also presented.

The work constitutes a kind of novelty in the hitherto research on liturgy and diplomacy, as it combines two fields hitherto discussed separately. Due to the enormity of the content contained in the ceremonial, the dissertation contains only what seem to be the key issues for the subject matter undertaken. The author of the study hopes that the initiated research will encourage further researchers to continue and deepen it.

keywords

liturgy, diplomacy, ceremonial, principle of precedence, procession, liturgical costumes, sacred architecture, ceremonial books, Renaissance.